

UDK 339.5+338.43(497.5)

Prethodno priopćenje

Mr. sc. Krunoslav Zmaić*

DINAMIKA POLJOPRIVREDNIH PROIZVODA U VANJSKOTRGOVINSKOJ RAZMJENI REPUBLIKE HRVATSKE

U radu se istražuje dinamika kretanja uvoza i izvoza, te utjecaj Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju na vanjskotrgovinsku razmjenu poljoprivrednih proizvoda Republike Hrvatske. Analizom je konstatiran stalan pad udjela vrijednosti poljoprivrednih proizvoda u ukupnom izvozu, odnosno uvozu. Unatoč tome poljoprivredni proizvodi imaju važno mjesto u izvozu zbog održavanja robne razmjene s razvijenim zemljama Europe. U radu su kretanja vrijednosti hrvatskih vanjskotrgovinskih tokova poljoprivrednih proizvoda kvantificirana parametrima trenda i prosječnih godišnjih stopa rasta, odnosno pada. Istraživanjem opsega i trenda kretanja vanjskotrgovinske razmjene poljoprivrednih proizvoda, zajedno s dostignutom razinom gospodarskog razvitka, ukazuje na postojanje korelacijske veze između stupnja otvorenosti i dinamike gospodarskog rasta.

***Ključne riječi:** vanjskotrgovinska razmjena, poljoprivredni proizvodi, izvozna orijentiranost*

* Poljoprivredni fakultet u Osijeku,
Trg Svetog Trojsva 3, 31000 Osijek
E-mail: kzmaic@inet.hr

UVOD

Sagledavanje gospodarskog razvitka Republike Hrvatske zahtijeva da se utvrdi mjesto i uloga svake gospodarske djelatnosti u procesu rasta i razvoja ekonomije. Kako bismo mogli sagledati gospodarski razvitak poljoprivrede kao gospodarske djelatnosti, neophodno je analizirati čitav niz makroekonomskih varijabli kao što su dinamika razvoja poljoprivrede, rast potražnje za poljoprivrednim proizvodima, mjesto i ulogu poljoprivrede u formiranju BDP-a, zapošljavanju, trgovinskoj bilanci i drugim makroekonomskim varijablama relevantnim za gospodarski razvoj.

Jedna od bitnih pretpostavki razumijevanja i sagledavanja stvarnoga postojećeg stanja, od kojega se polazi pri koncipiranju politike dugoročnoga razvoje poljoprivrede, jest dinamička analiza vanjskotrgovinske razmjene. Globalna ekonomska kretanja ukazuju na značaj vanjskotrgovinske razmjene u gospodarskom razvitku i sve naglašeniju tendenciju integriranja nacionalnih ekonomija zbog međunarodne podjele rada i specijalizacije kako bi se povećala proizvodnja i potrošnja. Poljoprivreda se može uključiti u međunarodnu podjelu rada na osnovi konkurentnih prednosti, koje omogućuju učinkovitije iskorištavanje alokacijskih resursa.

Opseg i struktura domaće proizvodnje primarno određuju veličinu i strukturu vanjskotrgovinske razmjene. Tako je kontinuirani ili povremeni uvoz uvjetovan kontinuiranim ili povremenim deficitom pojedinih proizvoda, a važan zbog osiguranja samodostatnosti ili obogaćivanja ponude određenim proizvodima na domaćem tržištu. Vanjskotrgovinska razmjena poljoprivrednih proizvoda regulira se mjerama vanjskotrgovinske politike, kojom se utječe na izvoz, odnosno uvoz od potpune zabrane do potpune liberalizacije.

1. VANJSKOTRGOVINSKA RAZMJENA REPUBLIKE HRVATSKE

Od svog osamostaljenja Republika Hrvatska se deklarirala za model otvorenog tržišnog gospodarstva i uključena u europski integracijski proces, te je pokrenula proces tranzicije koji se zasniva na privatizaciji vlasništva, uvođenju tržišnog pravnog i institucionalnog sustava, zaoštavanja financijske disci-

pline, liberalizaciji trgovine i tržišne makroekonomske politike. S obzirom na malo unutarnje tržište i gubitak tradicionalnih tržišta, gospodarski razvoj Republike Hrvatske se ogleda u izvoznoj orijentaciji, u kojoj poljoprivreda preko svojih primarnih i sekundarnih proizvoda ima važnu ulogu.

Međunarodna razmjena predstavlja funkciju gospodarske strukture domaćega gospodarstva, institucionalnih rješenja, te stanja na svjetskom tržištu i može se prikazati kao model:¹

$$MR = f(Dt, Rt, St) \quad (1)$$

Studije radene u posljednja tri desetljeća ukazuju na superiornije performanse izvožno orijentiranih ekonomija. Zemlje s uspješnim i konkurentnim izvoznim granama gospodarstva, razvijenim domaćim tržištem ostvaruju veće stope rasta izvoza, odnosno brže rastu.² To znači kako postoji pozitivna korelacijska veza između izvoza i gospodarskog rasta, odnosno rast izvoznih prihoda za 1% utječe na rast bruto društvenog proizvoda za 0,11%.³

Nacionalna ekonomija Republike Hrvatske djeluje u uvjetima otvorenoga gospodarstva, pa se kod utvrđivanja doprinosa vanjskotrgovinske razmjene na gospodarski razvitak kreće od osnovne jednakosti, i to:⁴

$$Y = C + I + G + X - M \quad (2)$$

Na osnovi navedene jednakosti moguće je ocijeniti kakav je doprinos vanjskotrgovinske razmjene ekonomskom rastu, ako je domaća potražnja manja od bruto domaćeg proizvoda, odnosno izvoz veći od uvoza pa je doprinos pozitivan.

$$Y > (C+I+G) \rightarrow X > M \quad (3)$$

Ukoliko je domaća potražnja veća od bruto domaćeg proizvoda, odnosno uvoz veći od izvoza, tada je doprinos vanjskotrgovinske razmjene ekonomskom rastu negativna.

$$Y < (C+I+G) \rightarrow X < M \quad (4)$$

1 U modelu simboli predstavljaju: MR - međunarodnu razmjenu, f - funkciju, Dt - gospodarsku strukturu gospodarstva, Rt - reguliranje tržišta, St - stanje ponude i potražnje na svjetskom tržištu; Pertot, V., Sabolović, D.: Međunarodna trgovinska politika, Informator, Zagreb, 1998., str. 191.

2 Balassa, B.: Export and Economic Growth, *Jurnal of Development Economics*, North-Holland Publishing Company, No. 5., 1978., str. 181.-189.

3 Sachs, J. D., Larrain F. B.: *Macroeconomics in the Global Economy*, New York: Harvester-Wheatsheaf, 1993., str. 577.; Škuflić, Leonora, Ladovac, Jelena: Analiza vanjskotrgovinske razmjene Republike Hrvatske po županijama, *Ekonomski pregled*, Zagreb, 2001., br. 7/8, str. 926.

4 Navedeni parametri predstavljaju: Y - BDP, C - osobna potrošnja, I - investicijska potrošnja, G - opća i zajednička potrošnja, X - izvoz, M - uvoz.

Izvožno orijentirane zemlje karakteriziraju se ubrzanim rastom proizvodnje i BDP-a, pa tako zemlje koje provode izvožnu orijentaciju imaju udjel izvoza u BDP-u visok s tendencijom rasta.

Stvarna kretanja u Republici Hrvatskoj razlikuju se od postavljenih ciljeva i zadataka u pogledu izvozne orijentiranosti. Naime, iako je Republika Hrvatska uspješno eliminirala inflaciju krajem 1993. godine i nekoliko godina nakon toga ostvarivala relativno visoke stope rasta BDP-a, izvoz je i dalje stagnirao, a u uvjetima visokog rasta uvoza počeli su se stvarati neprihvatljivo visoki deficiti u vanjskotrgovinskoj bilanci. Zbog toga dolazi i do slabljenja konkurentnosti hrvatskog izvoza na tržištu EU, a kompenzacije se traže na manje zahtjevnim tržištima zemalja bivše Jugoslavije ili zemalja u razvoju. Dolazi do snažne ekspanzije javne potrošnje, što rezultira bržim rastom vanjske, ali i unutarnje zaduženosti. Sve to upućuje na zaključak kako se model rasta, u kojem se našla Republika Hrvatska, ne zasniva na rastu izvoza i investicija već na rastu domaće potrošnje.

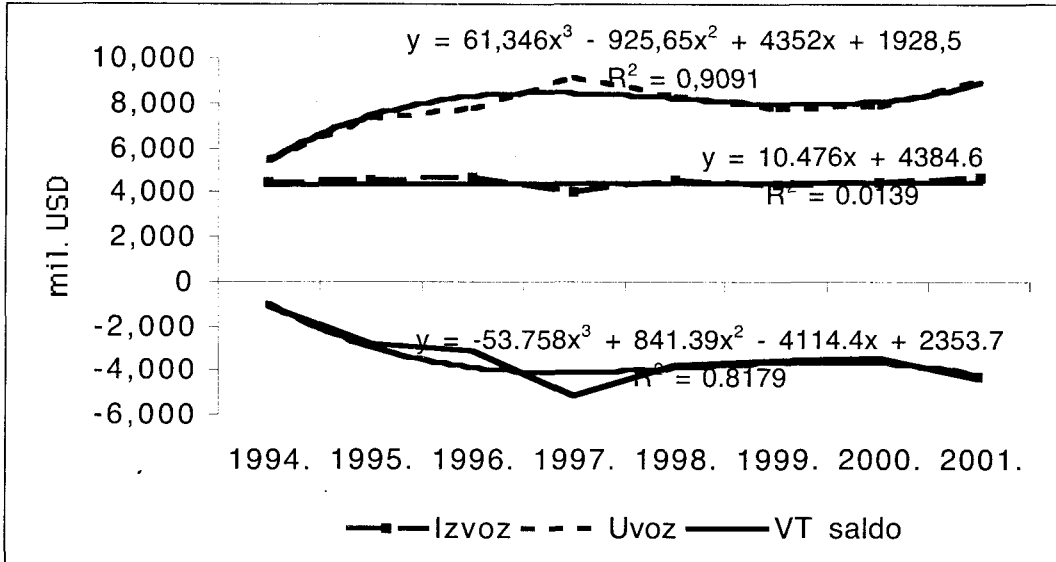
Ukupna vanjskotrgovinska razmjena u 2001. godini u usporedbi s 1994. godinom bila je veća za 38%, pri čemu je izvoz u istom razdoblju porastao za 5,8%, a uvoz za 63,5%. Izvoz je u 1994. godini činio oko 44%, a u 2001. svega 33% ukupne vanjskotrgovinske razmjene. Kao posljedica toga, deficit vanjskotrgovinske razmjene povećan je s 1,1 milijarde dolara u 1994. godini na 4,4 milijarde dolara u 2001. godini.

Nepovoljni trendovi nastavljaju se i u 2002. godini, a prema predviđanjima izvoz je porastao za svega 1%, a uvoz za 8,2%, te je robni deficit veći za 16,2% u odnosu na 2001. godinu. Stagniranje i nepovoljno stanje hrvatskog izvoza vidljivo je u prae-nju udjela izvoza u BDP-u uspoređeno sa zemljama EU i tranzicijskim zemljama srednje i istočne Europe. U Republici Hrvatskoj je taj udio u 2001. godini iznosio 23% dok je prosječan udio izvoza u BDP-u tranzicijskih zemalja iznosio 40,8%, a prosječan udio EU-15 36,4%. Istodobno je u Republici Hrvatskoj od 1995. godine udio izvoza od 22% na kontinuiranoj razini, dok je u većini ostalih tranzicijskih zemalja i zemljama EU-15 zabilježen značajan rast udjela izvoza.

2. POLJOPRIVREDNI PROIZVODI U VANJSKOTRGOVINSKOJ RAZMJENI

Analiza vanjskotrgovinske razmjene poljoprivrednih proizvoda započet će s utvrđivanjem čimbenika koje pokazuju zastupljenost poljoprivrednih proizvoda u ukupnoj vanjskotrgovinskoj razmjeni. Naime, poljoprivredni proizvodi u prošlom stoljeću

Grafikon 1. Vanjskotrgovinska razmjena Republike Hrvatske 1994.-2001. godine

Izvor: Statistički ljetopis, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2001., str. 329., Priopćenje državnog zavoda za statistiku br. 12.02.12./1995., 1998., i 2000.

Napomena: trend izračunao autor ovoga rada.

bili su značajno zastupljeni u strukturi vanjskotrgovinske razmjene, a razvojem industrije i drugih gospodarskih djelatnosti poljoprivreda sve više gubi dominantnost u strukturi BDP-a, a usporedno s tim i u vanjskotrgovinskoj razmjeni.⁵

Pad udjela poljoprivrede u ukupnoj vanjskotrgovinskoj razmjeni Republike Hrvatske uvjetovan je padom ponude poljoprivrednih proizvoda, koji unatoč svome rastu, nije slijedio dinamiku potražnje za poljoprivrednim proizvodima, zbog rasta dohotka stanovništva i visoke dohodovne elastičnosti potražnje za poljoprivrednim proizvodima. Kroz tranzicijsko razdoblje u Republici Hrvatskoj udio poljoprivrede u vanjskotrgovinskoj razmjeni uglavnom je stabilan i kreće se oko 9,4%.

Najveći deficit poljoprivrednih proizvoda u promatranom desetogodišnjem razdoblju zabilježen je u 1994. godini, kada je iznosio 14,4% ukupnog vanjskotrgovinskog deficita, a najmanji deficit iznosio je 1999. godine - 7,9% ukupnog deficita. Vrijednost poljoprivrednog izvoza u ukupnom izvozu Republike Hrvatske gotovo u svim je godinama rasla, no i unatoč tomu čini sve manji dio hrvatskog izvoza. To je rezultat sporoga rasta vrijednosti poljoprivrednog izvoza i bržeg rasta vrijednosti izvoza drugih gospodar-

Tablica 1. Udio poljoprivrede u hrvatskoj vanjskotrgovinskoj razmjeni (%)

Godine	Izvoz	Uvoz	Saldo izvoza i uvoza
1991.	9,1	12,5	32,9
1992.	13,3	13,9	0,0
1993.	12,7	9,8	0,0
1994.	11,7	12,2	14,4
1995.	11,4	12,5	14,2
1996.	12,1	11,9	11,6
1997.	12,7	11,3	10,0
1998.	11,8	10,3	8,5
1999.	10,1	9,1	7,9
2000.	9,5	9,0	8,3
2001.	9,4	9,7	10,0

Napomena: udjele u % izračunao autor ovoga rada.

skih djelatnosti, tako je vrijednost ukupnoga izvoza u razdoblju 1991.- 2000. godine raste po prosječnoj godišnjoj stopi od 2,87, dok vrijednost poljoprivrednog izvoza raste po prosječnoj godišnjoj stopi od 0,78. Iste tendencije su kod uvoza, gdje se udio poljoprivrednog uvoza u ukupnom smanjio od 12,5% na 9,7% u 2001. godini, kada je izvoz relativno smanjen sa 13,3% na 9,4%.

⁵ U šezdesetim godinama prošloga stoljeća udio poljoprivrednih proizvoda u ukupnom izvozu kretao se oko 19%, a u uvozu 14%.

Tablica 2. *Bilanca izvoza i uvoza poljoprivrednih proizvoda Republike Hrvatske*

(mil. USA)

Godine	Izvoz	Uvoz	Saldo izvoza i uvoza	Stopa pokrića uvoza izvozom
1990.-1993.	496,7	463,8	+ 32,9	107,1
1994.-1997.	526,3	845,0	- 318,7	62,3
1998.-2001.	571,2	979,2	- 408,0	58,3

Izvor: Statistički ljetopis, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2001., str. 329., Priopćenje državnog zavoda za statistiku br. 12.02.12./1995., 1998., i 2000.

Napomena: saldo izvoza i uvoza, te stope pokrića uvoza izvozom izračunao autor ovoga rada.

Tablica 3. *Vrijednost i struktura vanjskotrgovinske razmjene poljoprivrednih proizvoda po tarifnim glavama (CT)*

(000 USD)

Glava CT	Proizvodi	Prosjek 1997.-1999.		2000.	
		Suficit	Deficit	Suficit	Deficit
1	Žive životinje	-	42.133	-	44.790
2	Meso i klaonički proizvodi	-	45.577	-	37.997
3	Ribe, ljuskari, mekušci	734	-	5.057	-
4	Mlijeko i proizvodi, jaja, med	-	25.227	-	30.179
5	Proizvodi život. podrijetla	-	4.312	-	3.643
6	Drveće, lukovice, cvijeće	-	17.803	-	12.773
7	Povrće, korijenje i gomolji za jelo	-	33.616	-	25.531
8	Voće za jelo, kore dinja i agruma	-	66.516	-	49.101
9	Kava, čaj, začini	-	55.001	-	37.528
10	Žitarice	-	8.810	29.019	-
11	Proizvodi mlinске industrije	-	14.193	-	10.942
12	Uljano sjeme i plodovi	-	30.064	-	10.278
13	Šelak, gume, smole	-	2.168	-	1.726
14	Biljni materijali za pletariju	-	427	-	201
15	Masti i ulja, biljna i životinjska	-	9.575	-	6.440
16	Preradevine od mesa, riba i ljuskara	25.132	-	9.497	-
17	Šećer i proizvodi	-	13.550	-	13.974
18	Kakao i proizvodi	-	7.642	-	4.327
19	Proizvodi na bazi žitarica i škroba	-	9.321	-	14.221
20	Proizvodi od voća i povrća	-	28.606	-	31.223
21	Proizvodi za hranu razni	16.739	-	3.194	-
22	Pića, alkoholi, ocat	25.785	-	-	2.670
23	Hrana pripremljena za životinje	-	32.293	-	35.072
24	Duhan i proizvodi zamjene duhana	23.412	-	45.017	-
POLJOPRIVREDA UKUPNO:		-	360.173	-	280.830

Izvor: Priopćenje Državnog zavoda za statistiku br. 12.02.12./1995., 1998., i 2000.

Napomena: suficit i deficit izračunao autor ovoga rada.

U razdoblju od 1990. do 2001. godine bilanca poljoprivrednih proizvoda bila je pozitivna samo u razdoblju 1990.-1993. godine, kada je postignut suficit od 32,9 milijuna USA, čime je izvoz za 7,1% veći od uvoza poljoprivrednih proizvoda. U svim ostalim razdobljima poljoprivredni proizvodi predstavljaju deficitarnu stavku trgovinske bilance, što znači kako se vanjskotrgovinski deficit Republike Hrvatske u poljoprivrednim proizvodima javlja kao dugoročna tendencija. Stopa pokrivaća uvoza izvozom kreće se od 58,3 do 107,1.

U strukturi uvoza poljoprivrednih proizvoda najveći udio imaju finalni poljoprivredni proizvodi iz glave (CT) 21. sa 9% i proizvodi glave 20 sa 6,4%, te mlijeko i mliječni proizvodi sa 7,6%. Veliki je udio uvoza živih životinja, te mesa i klaoničkih proizvoda s ukupno 13,5%. U strukturi izvoza dominiraju proizvodi iz glave 21., preradevine od mesa i ribe iz glave 16., te žitarice iz glave 10. koji u ukupnom izvozu čine 36%. Iz svega navedenoga može se zaključiti kako je u promatranom razdoblju vanjskotrgovinska razmjena poljoprivrednih proizvoda negativna i iznosi 327.588.267 USD.

3. UTJECAJ SPORAZUMA O STABILIZACIJI I PRIDRUŽIVANJU (SPP) NA VANJSKOTRGOVINSKU RAZMJENU POLJOPRIVREDNIH PROIZVODA

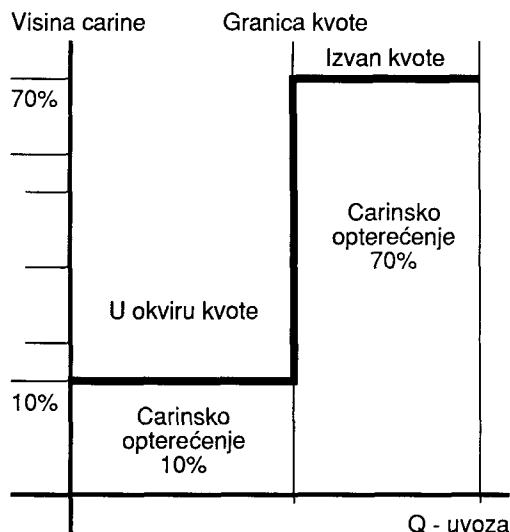
Na izvoz poljoprivrednih proizvoda s tržišnog stajališta u Republici Hrvatskoj povoljno će djelovati:⁶

- stabilizacija proizvodnje poljoprivrednih proizvoda,
- viši stupanj prerade poljoprivrednih proizvoda,
- ulazak Republike Hrvatske u WTO, CEFTA-u,
- potpisivanje sporazuma o trgovini s Europskom unijom,
- povećanje inozemnog turističkog prometa u zemlji,
- strukturne promjene poljoprivrednog gospodarstva Republike Hrvatske pod Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju, djelovanjem svjetskog tržišta.

Proces liberalizacije u Hrvatskoj odvijao se istovremeno na globalnom planu - pristupanjem u WTO i na regionalnom planu - sklapanjem ugovora o slobodnoj trgovini s nizom zemalja i Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju s Europskom unijom. Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju je potpisan u listopadu 2001., a stupio je na snagu nakon ratifikacije u parlamentima svih zemalja članica. Do stupanja na snagu Sporazuma primjenjivat će se onaj njegov dio koji se odnosi na slobodno kretanje roba, odnosno uspostavljanje zone slobodne trgovine. Trgovina poljoprivrednih proizvoda Republike Hrvatske utvrđena je na asimetričnom principu, te ima bescarinski pristup tržištu EU za sve poljoprivredne proizvode, osim za živa goveda i govede meso, vino i neke riblje proizvode, za koje su utvrđene carinske povlastice, najčešće se radi o smanjenju carina u okviru kvota.

Otvaranje hrvatskog tržišta za poljoprivredne proizvode podrijetlom iz EU riješeno je na više načina, ovisno o kojoj se skupini proizvoda radi: primarni poljoprivredni proizvodi, preradevine poljoprivrednih proizvoda, vino, te ribe i riblje preradevine. Liberalizacija je provedena na način kako se carine u potpunosti ukidaju odmah ili postupno, bez količinskih ograničenja ili pak u okviru kvota, ili se carine postupno smanjuju, bez količinskih ograničenja ili u okviru kvota. Predviđen je rast carinskih kvota kroz određeno razdoblje, a također i postupno smanjivanje carine na uvoz količina koje premašuju kvote ili pak na količine unutar kvota.

Grafikon 2. *Mehanizam carinske kvote*

⁶ Baban, Lj.: Ogleđi iz agrarne ekonomike, Ekonomski fakultet u Osijeku, Osijek, 1999., str. 73.

Tablica 4. *Dinamika smanjenja carina unutar količinskih ograničenja (kvota) za uvoz proizvoda iz EU u Republiku Hrvatsku*

Dodatak	2002.	2003.	2004.	2005.	1.1.2006.
IV d	80%	60%	40%	20%	ukida se
IV e	90%	80%	70%	60%	50%
IV f	90%	80%	70%	60%	50%
V a	80%	70%	60%	50%	ukida se
V b	80%	70%	60%	50%	ukida se

Dio proizvoda koji je u potpunosti liberaliziran s danom primjene sporazuma, a to su u principu proizvodi koji se u Republici Hrvatskoj ne proizvode ili je njihova proizvodnja neznatna, iznosi oko 17% mjereno prema strukturi i visini uvoza poljoprivrednih proizvoda u prethodnom trogodišnjem razdoblju. Postupnim smanjenjem carina obuhvaćeno je oko 28% proizvoda, a kvotama je obuhvaćeno oko 42% ukupnog uvoza poljoprivrednih proizvoda.

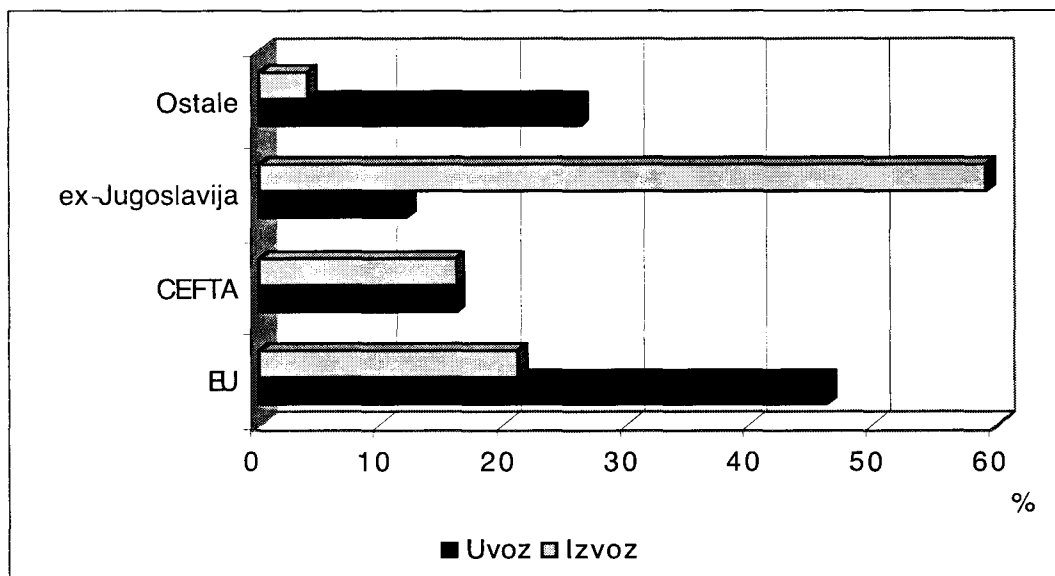
Carinske su kvote utvrđene unutar "dodataka" (IV d, IV e, IV f, V a, V b) na MFN osnovi, što znači da je svima omogućen jednak pristup.

Unutar SSP utvrđene su nulte carine na izvoz svih proizvoda s podrijetlom iz Republike Hrvatske u EU koji nisu navedeni u dodatku III ("baby-beef") i V a (ribe i preradevine od riba), te koji nisu pokriveni Protokolom III (prerađeni poljoprivredni proizvo-

di kao i vina i jaka alkoholna pića) unutar posebnog Sporazuma. Sporazumom je predviđena i mogućnost zaštitnih mjera u slučaju povećanja uvoza koji može ugroziti stabilnost domaćeg tržišta. Primjenom Sporazuma doći će do znatnijeg otvaranja hrvatskog tržišta poljoprivrednim proizvodima iz Europe, s obzirom da za subvencije EU izdvaja gotovo polovicu svoga proračuna.

4. IZVOZNA PROPULZIVNOST POLJOPRIVREDNIH PROIZVODA

Otvorenost nacionalne ekonomije u djelatnosti poljoprivrede može se mjeriti udjelom izvoza poljoprivrednih proizvoda u BDP-u, udjelom uvoza poljoprivrednih proizvoda u BDP-u, te udjelom izvoza i uvoza poljoprivrednih proizvoda u BDP-u.

Grafikon 3. *Uvoz i izvoz poljoprivrednih proizvoda po zemljama*

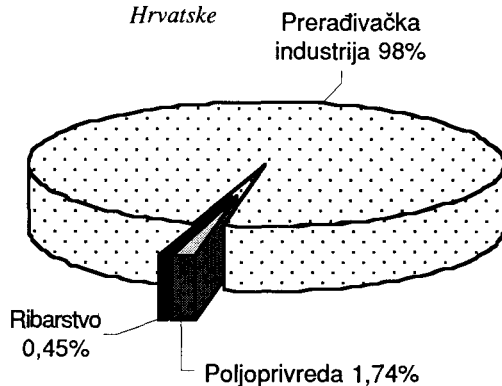
Republika Hrvatska, kao zemlja s uskim nacionalnim tržištem, ima naglašenu tendenciju za jačanjem integracijskih procesa, odnosno sudjelovanjem u svjetskom gospodarstvu s ciljem ostvarenja većih ekonomskih učinaka. Kako bi taj cilj mogao biti ispunjen, neophodna je visoka kvaliteta i prihvatljiva cijena poljoprivrednih proizvoda. Najveći dio hrvatske poljoprivredne razmjene, odnosno u strukturi uvoza odvija se s europskim zemljama, i to sa zemljama EU s udjelom od 46%. Zemlje CEFTA-e su na drugom mjestu, ali se njihov udio sa 13% u razdoblju 1993.-1995. godine povećao u 2000. godini na 16%. S druge strane, u strukturi hrvatskog izvoza poljoprivrednih proizvoda dominiraju zemlje bivše Jugoslavije, koje u hrvatskom izvozu sudjeluju sa 60%, te zemlje CEFTA-e s 21%.

Za mala gospodarstva, kakvo je u Republici Hrvatskoj, veoma je značajan stupanj njegove otvorenosti, odnosno što je nacionalna ekonomija otvorenija, to je više inozemne konkurencije na domaćem tržištu, pa je priljev inovacija veći, a ujedno su i domaći gospodarski subjekti primorani uvesti nove tehnologije i suvremena dostignuća, pa to podiže razinu konkurentnosti cjelokupnog nacionalnoga gospodarstva. Većom izvoznom propulzivnošću povećava se malo nacionalno tržište i ostvaruju se učinci ekonomije obujma.

Kako bi se utvrdila izvozna propulzivnost poljoprivrede Republike Hrvatske, izračunati su koeficijenti izvozne propulzivnosti i uvozne ovisnosti.

Indeks uvozne ovisnosti za poljoprivrednim proizvodima u Republici Hrvatskoj kroz promatrano šestogodišnje razdoblje u odnosu na ukupan BDP pokazuje tendenciju pada sa 4,40% na 3,21%, a izvozna propulzivnost također pokazuje tendenciju pada s 3,41% na 1,91%, što upućuje na snažniju uvoznu orijentiranost Republike Hrvatske na poljoprivredne proizvode. Definiranjem stupnja otvorenosti kao udjela vanjskotrgovinske razmjene poljoprivrednih proizvoda u BDP-u ukazuje na već navedene tendencije, tako da se u 2000. godini kretao na razini od 5,12%. Međutim, neophodno je istaknuti kako Republika Hrvatska u osnovi izvozi proizvode prerađivačke industrije s udjelom od 98%, a poljoprivredni proizvodi i ribarstvo sudjeluju s 2%.

Grafikon 4. *Struktura robnoga izvoza Republike Hrvatske*

Tablica 5. *Uvozna ovisnost, izvozna propulzivnost poljoprivrede i stupanj otvorenosti Republike Hrvatske*

(%)

Godine	BDP* u mil. USD	Uvoz** 3/2	Izvoz 4/2	(3+4) 2
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
1994.	14.585,0	4,40	3,41	7,78
1995.	18.811,1	5,10	2,65	7,77
1996.	19.872,0	4,80	2,66	7,51
1997.	20.108,6	5,17	2,72	7,75
1998.	21.628,0	3,99	2,55	6,47
1999.	20.031,1	3,52	2,68	5,68
2000.	22.146,1	3,21	1,91	5,12

* BDP se odnosi na cijelo gospodarstvo

** Uvoz, izvoz i ukupna vanjskotrgovinska razmjena odnose se na poljoprivredne proizvode

Izvor: Statistički ljetopis, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2001., str. 182. i 329., Priopćenje Državnog zavoda za statistiku br. 12.02.12./1995., 1998., i 2000.

Napomena: indekse uvozne ovisnosti i izvozne propulzivnosti izračunao autor ovoga rada.

Negativna vanjskotrgovinska bilanca i nepovoljna struktura uvoza i izvoza proizlazi iz neadekvatno vodene vanjskotrgovinske politike, koja je u Republici Hrvatskoj defanzivna, uvozno orijentirana, te orijentirana na izvoz sirovina i poluproizvoda, što onemogućava brži razvoj poljoprivredne i prehrambene industrije.⁷

5. MJERE ZA UNAPREĐENJE VANJSKOTRGOVINSKE RAZMJENE POLJOPRIVREDNIH PROIZVODA

Jedan od uvjeta koje Republika Hrvatska treba ispuniti za ulazak u EU, predstavlja sposobnost sudjelovanja na međunarodnome tržištu, kako bi se osigurao stalni rast izvoza i rast nacionalne ekonomije. No, kao mala zemlja svoj gospodarski rast Republika Hrvatska i ne može koncipirati drugačije nego na izvoznoj orijentiranosti, koja predstavlja jedinu alternativu gospodarskog modela razvitka.

Brojni su razlozi, koji djeluju izravno i neizravno na stagnaciju hrvatskog izvoza.

- ratna razaranja i svojevrсна politička izolacija, zbog čega dolazi do ružiranja kapitala,
- gospodarskim promjenama u istočnoeuropskim zemljama gube se značajna tržišta,
- niske stope rasta BDP-a i rast domaće potražnje ne omogućavaju bržu ekspanziju izvoza,
- spori integracijski procesi onemogućuju brže prodiranje na pristupačnija tržišta,
- izostanak investicijske aktivnosti,
- nedovoljno razvijene institucionalne potpore izvozu

Većinu navedenih problema koji stvaraju prepreke rastu izvoza nije moguće riješiti u kratkom roku. Oni se bez koordinirane akcije i jasno definirane sinkronizacije ne mogu riješiti. Ostvarivanje uvjeta za povećanje izvoza moguće je putem razvijanja institucionalne potpore izvozu i pomoću raznih legalnih izvoznih stimulacija. Legalne izvozne stimulacije izvoza javljaju se u obliku deviznog tečaja, izvozne stimulacije, te izvoznog kreditiranja.

Mogućnosti izvozne ekspanzije prilično su ograničene, tako da pored internih okolnosti, odnosno nedovoljne proizvodnje osnovnih poljoprivrednih

proizvoda, djeluju i eksterni činitelji. Teškoće u vanjskotrgovinskoj politici nameću potrebu aktivnije ekonomske politike u pogledu poticanja izvoza, kroz elastičniju izvoznu poticajnu politiku u ovisnosti od proizvoda i tržišta, te veću fleksibilnost prilikom izlaska na pojedina tržišta. To je moguće kroz politiku tečaja čiji je zadatak da nominalna promjena tečaja rezultira doista i realnom promjenom, odnosno mjerama ekonomske politike treba osigurati da učinak promjene tečaja (deprecijacije) ne bude poništen rastom cijena. Niz zemalja (Turska, Italija, Španjolska, Portugal, Rusija, Slovenija) izvršio je korekcije tečaja, a da to nije utjecalo na rast cijena koji bi poništio cilj tečajne politike, odnosno normaliziralo gospodarstvo i kretanje stabilnog rasta.

ZAKLJUČAK

Na osnovi iznesene analize o dinamičkom kretanju poljoprivrednih proizvoda u vanjskotrgovinskoj razmjeni Republike Hrvatske može se zaključiti:

- zastupljenost poljoprivrednih proizvoda u vrijednosti ukupne vanjskotrgovinske razmjene Republike Hrvatske od 1991. do 2001. godine smanjila se s 11% na 9,5%, pa prema tome, poljoprivredni proizvodi postaju sve manje značajan segment vanjskotrgovinske razmjene Republike Hrvatske,
- bilanca vanjskotrgovinske razmjene poljoprivrednih proizvoda bila je pozitivna samo u razdoblju od 1990. do 1993. godine, kada je izvoz za 7,1% bio veći od uvoza, što ukazuje na dugoročnu tendenciju vanjskotrgovinskog deficita poljoprivrednih proizvoda.
- Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju omogućit će lakši pristup tržištima kroz pretvaranje svih bescarinskih mjera u jedinstvenu carinsku stopu, koja se ne može naknadno povećavati, već se primjenjuje obveza smanjenja prema dogovorenim razinama.
- unatoč proklamiranoj izvoznoj orijentaciji hrvatskog gospodarstva stagniranje izvoza i snažnija uvozna orijentiranost konstanta je vanjskotrgovinske razmjene poljoprivrednih proizvoda.

Zbog svega navedenoga neophodno je brže ići na promjenu strukture izvoza ka proizvodima koje traži svjetsko tržište. Uspješna primjena instrumenata izvozne potpore u ekonomskoj politici uz stalno praćenje kretanja na svjetskom tržištu, te brža specijalizacija i diferencijacija poljoprivrednih proizvoda mogla bi značajno doprinijeti otklanjanju neravnoteže vanjskotrgovinske bilance poljoprivrednih proizvoda.

⁷ Baban, Lj.: Prirodni, društveni i tržišni uvjeti razvoja poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda istočne Hrvatske. Strategija razvitka poljoprivrede i prehrambene industrije istočne Hrvatske. Međunarodni znanstveno-stručni skup, Osijek, 1999., str. 26.

LITERATURA

1. Baban, Lj., Ivić, Kata: Valorizacija vanjskotrgovinske politike Republike Hrvatske, Ekonomija, Zagreb, 2001.

2. Baban, Lj.: Ogledi iz agrarne ekonomike, Ekonomski fakultet u Osijeku, Osijek, 1999.

3. Balassa, B.: Export and Economic Growth, *Jurnal of Development Economics*, North-Holland Publishing Company, No. 5., 1978.

4. Božić, M.: WTO i hrvatska poljoprivreda, *Agronomski glasnik*, Zagreb, 1999.

5. Grahovac, P.: Regionalna struktura vanjskotrgovinske razmjene poljoprivrednih proizvoda Repub-

like Hrvatske (1986.-1992.) *Ekonomski vjesnik*, br. 1. (7)., Osijek, 1994.

6. Grahovac, P.: Hrvatski uvoz poljoprivrednih proizvoda (1996.-1998.), *Ekonomski pregled*, br. 3-4., Zagreb, 1999.

7. Pertot, V., Sabolović, D.: Međunarodna trgovinska politika, *Informator*, Zagreb, 1998.

8. Sachs, J. D., Larrain F. B.: *Macroeconomics in the Global Economy*, New York: Harvester-Wheat-sheaf, 1993.

9. Škuflić, Leonora, Ladovac, Jelena: Analiza vanjskotrgovinske razmijene Republike hrvatske po županijama, *Ekonomski pregled*, br. 7-8., Zagreb, 2001.

Krunoslav Zmaić, M.Sc.,
Faculty of Agriculture, Osijek

AGRICULTURAL PRODUCTS DYNAMICS IN FOREIGN TRADE OF THE REPUBLIC OF CROATIA

Summary

The dynamics of export and import progress and the influence of the Stabilization and Partnership Agreement on foreign trade of agricultural products of the Republic of Croatia is researched in this paper. The permanent decrease of the agricultural products value portion in the total export and import respectively is ascertained by the analysis. In spite of that, the agricultural products take an important position in export due to the goods exchange upkeep with the developed countries of Europe. The paper shows the value trends of Croatian foreign trade quantified in parameters of trend and average annual rates of growth and decrease respectively. The research of extent and trend of the foreign trade agricultural products and the achieved economic development level point to the existence of correlation connections between the openness degree and the dynamics of economic growth.

Key words

foreign trade, agricultural products, export orientation